

Archeologia włókiennictwa w Polsce – nowe badania, nowi badacze

27 – 28 marca 2018 r., Warszawa

Konferencja ogólnopolska

Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego
Państwowe Muzeum Etnograficzne w Warszawie

Program obrad

Wtorek 27 marca 2018 r.
Instytut Archeologii UW, sala 210

Sesja I. Przewodnicząca: Magdalena Woźniak

- 15.00 – 15.15 **Otwarcie konferencji**
Dyrektor Instytutu Archeologii UW: KRZYSZTOF JAKUBIAK; organizatorki: AGATA ULANOWSKA (Instytut Archeologii UW), MAGDALENA WOŹNIAK (Instytut Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych PAN, Warszawa), MARTA ŻUCHOWSKA (Instytut Archeologii UW)
- 15.15 – 15.30 **Rewolucja w wytwórczości tekstylnej, plecionkarskiej i powroźnictwie w życiu codziennym społeczności rolniczych ziem polskich w dobie neolitu**
BARBARA WIELGUS, Instytut Archeologii UAM w Poznaniu
- 15.30 – 15.45 **Tekstyli na naczyniach uchwycone. Identyfikacja wytwórczości tekstylnej społeczności neolitycznych zachodniej części Niżu Polskiego w oparciu o analizy ornamentu odciskanego na ceramice funeralnej IV i III tysiąclecia przed Chr.**
MONIKA KACZMAREK, Uniwersytet Zielonogórski
- 15.45 – 16.00 **Maty i odciski tkanin - kultury kurhanowe w rejonie środkowego Dniestru**
ANDRZEJ SIKORSKI¹, DANUTA ŻURKIEWICZ¹, ANGELINA ROSIAK², JOANNA KAŁUŻNA-CZAPLIŃSKA², Instytut Archeologii UAM w Poznaniu¹, Politechnika Łódzka²
- 16.00 – 16.15 **Nowy projekt badawczy: *Tekstyli i pieczęcie. Relacje pomiędzy produkcją włókienniczą a pieczęciami i praktykami stemplowania w Grecji epoki brązu***
AGATA ULANOWSKA, Instytut Archeologii UW
- 16.15 – 16.30 **Narzędzia włókiennicze z Sycylii epoki brązu – wstępne wyniki badań z pierwszego roku realizacji projektu**
KATARZYNA ŻEBROWSKA, Instytut Archeologii UW
- 16.30 – 16.45 **Dyskusja**
- 16.45 – 17.00 **Przerwa kawowa**

Sesja II. Przewodnicząca: Agata Ulanowska

- 17.00 – 17.15 **Warsztat tkacki w epoce brązu i początkach epoki żelaza w kulturze łużyckiej i pomorskiej**
JOANNA SŁOMSKA, Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Łódź
- 17.15 – 17.30 **O tkaninach bez tkanin**
ANNA GROSSMAN, Muzeum Archeologiczne w Biskupinie
- 17.30 – 17.45 **Nowy projekt badawczy: *Tkaniny w ikonografii Palmyry***
MARTA ŻUCHOWSKA, Instytut Archeologii UW
- 17.45 – 18.00 **Tkaniny a tożsamość – romanizacja, globalizacja, kreolizacja, teoria 200%? Tkactwo w naddunajskich prowincjach Cesarstwa Rzymskiego**
ZOFIA KACZMAREK, Instytut Kultury Europejskiej UAM w Poznaniu
- 18.15 – 18.30 **W skrócie o projekcie *Nubian textiles: craft, trade, costume and identity of the medieval kingdom of Makuria***
MAGDALENA WOŹNIAK, Instytut Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych PAN, Warszawa
- 18.30 – 19.30 **Dyskusja**

Środa 28 marca 2018 r.
Państwowe Muzeum Etnograficzne

Sesja III. Wokół wystawy ‘Skarby Peru. Królewski grobowiec w Castillo de Huarmey’. Zwiedzanie wystawy połączone z prezentacją referatów i dyskusją.

UWAGA: wstęp na wystawę jest dla uczestników konferencji bezpłatny

- 10.00 – 12.00 **Społeczny i ekonomiczny wymiar produkcji włókienniczej w prekolumbijskich Andach**
MIŁOSZ GIERSZ, Instytut Archeologii UW
- Kobiety i sztuka tkacka w imperium Wari: casus królewskiego grobowca z Castillo de Huarmey**
PATRYCJA PRZĄDKA-GIERSZ, Wydział ‘Artes Liberales’, UW
- Bioarcheologia tkactwa na przykładzie Castillo de Huarmey, Peru**
WIESŁAW WIĘCKOWSKI, Instytut Archeologii UW
- Czytając tkaniny, czyli krótko o badaniach nad tekstyliami z Castillo de Huarmey, Peru**
ALEKSANDRA LASZCZKA, Instytut Archeologii UW

12.00 – 13.00 **Przerwa obiadowa**

Sesja IV. Przewodnicząca: Marta Żuchowska

- 13.00 – 13.15 **Igła kościana – przebijał czy igła do dziania**
DAWID GRUPA, Instytut Archeologii UMK w Toruniu
- 13.15 – 13.30 **Kręć się, kręć wrzeczono ... O różowych przęślikach z Truszek-Zalesia**
EWA ŁUKASZEWICZ, Instytut Archeologii UW
- 13.30 – 13.45 **Średniowieczne tekstylia archeologiczne ze Śląska. Stan i perspektywy badań**
ŁUKASZ ANTOSIK, Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Łódź
- 13.45 – 14.00 **Tkaniny jedwabne na ziemiach polskich w średniowieczu**
ANNA RYBARCZYK, Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Łódź
- 14.00 – 14.15 **Spilśnione, niespilśnione tkaniny wełniane a socjotopografia miast**
MAŁGORZATA GRUPA, Instytut Archeologii UMK w Toruniu
- 14.15 – 14.30 **Dyskusja**
- 14.30 – 14.45 **Przerwa kawowa**

Sesja V. Przewodnicząca: Małgorzata Grupa

- 14.45 – 15.00 **Kilka uwag o wpływie mumifikacji ciał na stan zachowania tkanin odnajdywanych w kryptach**
ANNA DRAŻKOWSKA, Instytut Archeologii UMK w Toruniu
- 15.00 – 15.15 **Średniowieczne i nowożytny przybory do szycia z Wrocławia w świetle badań metaloznawczych**
BEATA MIAZGA, Instytut Archeologii, Uniwersytet Wrocławski
- 15.15 – 15.30 **Komfortowo i ciepło – tekstylne elementy w obuwiu zabytkowym**
ALEKSANDRA KULESZ, Instytut Archeologii UAM w Poznaniu
- 15.30 – 15.45 **Wieś jedwabiem stała...? Jedwabne tekstylia z nowożytnych pochówków w byszewskim kościele**
SEBASTIAN NOWAK, Instytut Archeologii UMK w Toruniu
- 15.45 – 16.00 **Dyskusja**
- 16.00 – 16.15 **Działalność „włókiennicza” studentów i doktorantów ze Studenckiego Koła Archeologii Epok Brązu i Żelaza w Instytucie Archeologii UMK w Toruniu**
MAGDALENA PRZYMORSKA-SZTUCZKA, SARA URBANIAK, Instytut Archeologii UMK w Toruniu
- 16.15 – 16.30 **Gra szczegółów. Próby rekonstrukcji sukni fartuchowej**
ŁUKASZ GACKOWSKI, JOANNA WITULSKA, Muzeum Archeologiczne w Biskupinie
- 16.30 – 17.30 **Dyskusja**

UNIwersytet
Warszawski

Archeologia włókiennictwa w Polsce – nowe badania, nowi badacze

27 – 28 marca 2018 r., Warszawa

Konferencja ogólnopolska

**Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego
Państwowe Muzeum Etnograficzne w Warszawie**

Książka abstraktów

Średniowieczne tekstylia archeologiczne ze Śląska. Stan i perspektywy badań

Łukasz ANTOSIK

Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Łódź

l.antos@wp.pl

Podstawowym założeniem wystąpienia jest krótki przegląd bazy źródłowej dotyczącej średniowiecznych tekstyliów archeologicznych oraz omówienie stanu badań nad zagadnieniem. Prezentowany zakres komunikatu wpisuje się w przygotowywaną przez autora pracę pt. Wczesnośredniowieczne włókiennictwo na Śląsku w X-XIII w., która jest pierwszą próbą zebrania i opracowania zabytków tekstylnych z terenu Śląska.

Celem prowadzonych przez autora badań jest próba rekonstrukcji procesu produkcji oraz stworzenie charakterystyki technologicznej wyrobów tekstylnych pochodzących z prac wykopaliskowych. Zasadniczymi problemami jest zidentyfikowanie i wyróżnienie zabytków produkcji miejscowej od tkanin importowanych.

Innym rozpatrywanym problemem będzie, oprócz rozwoju, także ewentualny regres oraz przejście z produkcji rękodzielniczej do cechowej. Planuje się także rozwiązać istotny problem, jakim jest rola tkaczy kontynuujących dawne tradycyjne (sprzed XIII w.) w nowej, cechowej formie rzemiosła. Odpowiedź na powyższe problemy możliwa jest jedynie przez jak najszersze rozpatrywanie zagadnień związanych z rozwojem gospodarki na Śląsku.

Dotychczas, obok analiz technologiczno-surowcowych materiałów zabytkowych, dokonano również rozpoznania i usystematyzowania informacji o chronologii stanowisk archeologicznych, na których odkryto fragmenty tekstylne. Poddane badaniom wyroby włókiennicze pochodzą przede wszystkim ze stanowisk osadniczych (grody, osady). Tylko niewielka liczba pozostałości odkryta została na innych stanowiskach: cmentarzyska i skarb. Zdecydowanie największe zbiory pochodzą z wieloletnich badań archeologicznych prowadzonych w Opolu - Ostrówku oraz na Ostrowie Tumskim we Wrocławiu.

Jak dotąd, na potrzeby pracy zebrano około 1300 fragmentów tekstyliów wczesnośredniowiecznych oraz ok. 800 zabytków późnośredniowiecznych. Na zbiór ten składają się m.in. tkaniny, krajki, sznurki, nici.

Kilka uwag o wpływie mumifikacji ciał na stan zachowania tkanin odnajdywanych w kryptach

Anna DRAŻKOWSKA

Instytut Archeologii UMK w Toruniu

annadr9@wp.pl

W ostatnich latach zwiększyła się ilość prac podejmowanych w kryptach grobowych, gdzie panujące specyficzne warunki mogą sprzyjać mumifikacji ciał oraz zachowaniu odzieży i przedmiotów, w które wyposażono zmarłych. Dzięki tym badaniom z każdym rokiem pozyskiwany jest coraz większy zespół źródeł do przeprowadzania różnorodnych analiz. W czasie prac prowadzonych na różnych stanowiskach zaobserwowano, że odzież znajdująca się na zmumifikowanych ciałach zachowuje się znacznie lepiej niż na szczątkach zeszkieletowanych, gdzie tkanki miękkie uległy rozkładowi gnilnemu. Na strupieszających zwłokach może przetrwać nie tylko odzież uszyta z jedwabiu, ale mamy także szansę odnaleźć na nich ubiory z wełny, bawełny czy lnu. W większości przypadków tkaniny, z których przygotowano okrycia dla zmarłych utrzymują pierwotne kolory.

Gra szczegółów. Próby rekonstrukcji sukni fartuchowej

Łukasz GACKOWSKI, Joanna WITULSKA

Muzeum Archeologiczne w Biskupinie

joanna.witulska@gmail.com

Rekonstrukcja strojów archeologicznych, czy szerzej - historycznych to zagadnienie, które realizować można wielopłaszczyznowo. Wszystkim zainteresowanym wypadłoby się jednak zgodzić z tezą, że różne aspekty badań i metod rekonstrukcji prowadzić powinny do ogólnego, jak najbliższego prawdziemu, wyobrażenia konkretnego, określonego stroju. W takiej sytuacji należy się zastanowić, jaki wpływ ma poświęcenie szczególnej uwagi wszelkim detalom przy tworzeniu replik strojów archeologicznych. Postulujemy potrzebę krytycznego spojrzenia na jakość wykonywanych wizualizacji, kopii, odtworzeń strojów w kontekście kierowania uwagi na całościowy ich obraz wraz z wszelkimi szczegółami. Wszak najdokładniejsze nawet opracowanie kroju znaleziska przyniesie odbiegający od oryginału efekt, gdy odtworzy się go używszy odbiegających właściwościami materiałów. Przemyślenia nasze opieramy na różnych rekonstrukcjach wczesnośredniowiecznego skandynawskiego stroju kobiecego.

Spółeczny i ekonomiczny wymiar produkcji włókienniczej w prekolumbijskich Andach

Miłosz GIERSZ

Instytut Archeologii UW

mgiersz@uw.edu.pl

Prekolumbijskie wyroby włókiennicze strefy środkowoandyjskiej należą niewątpliwie do jednych z najwspanialszych przykładów sztuki tkackiej dawnych Ameryk. Wykonywane przez tysiące lat za pomocą wyszukanych technik, początkowo z włókien roślinnych, a już od III tysiąclecia p.n.e. również przy użyciu przędzy z bawełny i z wełny andyjskich wielbłądowatych barwionej na bardzo intensywne kolory, stanowiły jedne z najbardziej poszukiwanych w tych czasach dóbr luksusowych, ciesząc się często większym prestiżem niż wyroby ze złota i srebra. Bogato zdobione tuniki i tiary noszone przez andyjskich władców i szlachtę stanowiły swoisty kod pozwalający na ich identyfikację, a tzw. kipu czyli unikatowy system pisma, pozwalający księgować i administrować dobrami możliwych, wykonywany był właśnie z kolorowych sznurów z misternie skręconych włókien.

O tkaninach bez tkanin

Anna GROSSMAN

Muzeum Archeologiczne w Biskupinie

grossbiskupin@wp.pl

Badania odkrytego w 1933 roku osiedla obronnego z początku epoki żelaza ujawniły w ciągu kilkunastu sezonów wykopaliskowych wiele przedmiotów związanych z wytwórczością tkacką. Wśród nich znajdowały się relikty surowców oraz narzędzi tkackich, takich jak gliniane przęśliki

i ciężarki tkackie, czy pozostałości urządzeń tkackich, jak drewniane podstawy pionowych warsztatów tkackich. Analiza tych źródeł ma na celu podjęcie próby rekonstrukcji organizacji wytwórczości tkackiej realizowanej przez mieszkańców biskupińskiego grodu. Dyspersja przęślików tkackich w różnych rejonach osady, zarówno w chatach jak i na ulicach, pomoście czy kładce ułożonej na falochronie po wschodniej stronie umocnień obronnych, wskazuje, że przędzeniem zajmowano się zarówno w chatach, jak i na zewnątrz domostw, choć miejsce znalezienia nie zawsze jest tożsame z miejscem przędzenia.

Nieco inaczej przedstawia się analiza rozprzestrzenienia glinianych ciężarków tkackich. Skupiska ich odpowiedniej ilości wraz z charakterystycznym układem wskazują na lokalizację warsztatu tkackiego. W czasie badań wykopaliskowych biskupińskiego grodu zarejestrowano kilka takich miejsc. Jednym z nich jest odkrycie dwóch rzędów ciężarków tkackich między otworami wydrążonymi w belkach ulicy poprzecznej. Powstał projekt wykonania rekonstrukcji mogącego tam funkcjonować warsztatu tkackiego wraz z prawdopodobną ilością glinianych ciężarków tkackich. Zakłada się, że szerokość ramy warsztatu wyznacza odległość między otworami w belkach ulicy, a szerokość tkaniny odległość między skrajnymi ciężarkami. Pewnym utrudnieniem jest różny stan zachowania ciężarków tkackich. Ich liczba i ciężar pośrednio wskazują, jaką ilość nitki osnowy mogły obciążać. Biorąc za podstawę parametr średniej gęstości osnowy tkanin z tego okresu planowane jest wykonanie odpowiedniej szerokości wełnianej tkaniny i wskazanie na możliwości jej wykorzystania.

Igła kościana – przebijak czy igła do dziania

Dawid GRUPA

Instytut Archeologii UMK w Toruniu

d.m.grupa@gmail.com

W materiałach archeologicznych często występują igły kościane z dużymi otworami do przewlekania nici, przędzy wełnianej czy rzemieni. Oprócz informacji, że jest to igła, ewentualnie przebijak do skór, nie spotyka się opisu ich rzeczywistej funkcji. Czasami wspomina się o wyplataniu za ich pomocą sieci rybackich.

Dla osób zajmujących się tekstyliami raczej oczywistym jest, że wykorzystywano ten przedmiot do dziania w splocie igłowym – wiązanie igłą jednej nitki. Kościane igły z szerokim końcem i dużym otworem występują już w pradziejach w całej Europie, a wyroby wykonane techniką igłową znane są przynajmniej od V wieku p.n.e. aż do okresu nowożytnego. Dlatego warto zwrócić uwagę na jedno z narzędzi, które towarzyszyło ludzkości przez wiele stuleci.

Spilśnione, niespilśnione tkaniny wełniane a socjotopografia miast

Małgorzata GRUPA

Instytut Archeologii UMK w Toruniu

mgrupa@wp.pl

Wydaje się, że problem użytkowania tkanin wełnianych w późnym średniowieczu i czasach nowożytnych jest dość dobrze rozpoznany i opisany. Jednak rzadko zwraca się uwagę na występowanie różnych rodzajów tkanin w obrębie dzielnic miejskich. Prekursorem badań nad tym zagadnieniem był Jerzy Maik, który zwrócił uwagę na ten problem opracowując elbląskie tekstylia. Jednak temat ten rzadko jest podejmowany przez badaczy.

Spojrzenie na dzielnice Gdańska przez pryzmat częstotliwości występowania tkanin spilśnionych i niespilśnionych powinno chociaż w pewnym zakresie odpowiedzieć na dość proste pytanie: jakie tkaniny wykorzystywano w ubiorach roboczych, a jakie od święta? Czy przez analizę gdańskich tekstyliów możemy odpowiedzieć na zadane pytanie?

Tekstylia na naczyniach uchwycone. Identyfikacja wytwórczości tekstylnej społeczności neolitycznych zachodniej części Niżu Polskiego w oparciu o analizy ornamentu odciskanego na ceramice funeralnej IV i III tysiąclecia przed Chr.

Monika KACZMAREK

Uniwersytet Zielonogórski

antropometrian@gmail.com

Historia produkcji tekstylnej jest niezmiernie bogata pod względem technicznych rozwiązań splotów i skrętów włókien. Początków rozwoju tej gałęzi gospodarki wytwórczej człowieka możemy szukać już w okresie paleolitu górnego i mezolitu. Sztuka użytkowania włókien związana była nie tylko z produkcją ubiorów, ale także pozyskiwaniem jedzenia, budownictwem oraz wytwarzaniem pojemników. Pojawienie się nici czy też sznura skręcanego z przędzy roślinnej można uznać obecnie za rewolucyjne, gdyż umiejętność przetwarzania trawy, liści oraz trzciny na różnego rodzaju plecionki, maty i tkaniny w olbrzymim tempie przyspieszyła adaptację człowieka do warunków ekosystemu, w których przyszło mu egzystować.

Wytwórczość tekstylna młodszej epoki kamienia jest dotychczas słabo rozpoznana, ponieważ wyroby włókiennicze bardzo szybko ulegają procesom destrukcji w efekcie ich depozycji w ziemi. Wiedzę na temat produkcji i przetwarzania włókien naturalnych w okresie neolitu naukowcy czerpią w oparciu o interpretację zabytków pośrednio świadczących o zaawansowanej produkcji tekstylnej m.in. ciężarków tkackich, szpul czy przędzy. Zupełnie nowych informacji na ten temat mogą dostarczyć analizy mikroskopowe ceramiki naczyniowej zdobionej tzw. ornamentem sznurowym, który był uniwersalnym motywem dekoracyjnym stosowanym przez społeczności niżowe w okresie IV i III tys. przed Chr. Często takie badania stanowią jedyne źródło informacji na temat produkcji tekstylnej w okresie neolitu. Niestety, poza nielicznymi wyjątkami, analizy takie nie są praktycznie w ogóle wykonywane.

Celem referatu jest prezentacja koncepcji oraz założeń projektu badawczego pt. *Tekstylia na naczyniach uchwycone. Identyfikacja wytwórczości tekstylnej społeczności neolitycznych zachodniej części Niżu Polskiego w oparciu o analizy ornamentu odciskanego na ceramice funeralnej IV i III tysiąclecia przed Chr.* Projekt, finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki, jest w początkowej fazie realizacji.

Tkaniny a tożsamość – romanizacja, globalizacja, kreolizacja, teoria 200%? Tkactwo w naddunajskich prowincjach Cesarstwa Rzymskiego

Zofia KACZMAREK

Instytut Kultury Europejskiej, UAM w Poznaniu

lawinia@amu.edu.pl

Jednym z głównych celów projektu badawczego „Romanizacja obszarów zurbanizowanych prowincjach reńsko-dunajskich Cesarstwa Rzymskiego (I –III w. n. e.)”, finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki (UMO-2015/19/B/HS3/00547) jest wypracowanie definicji i modelu teoretycznego romanizacji przy jednoczesnej analizie jej mechanizmów. Teza, że na oddalonych od Italii obszarach przygranicznych Cesarstwa Rzymskiego doszło do uformowania się prowincjonalnej rzymskiej tożsamości pozostaje właściwie nieprzebadana. Kluczowym wyrazem tożsamości pozostaje ubiór, który staje się jasnym komunikatem „kim jestem” dla „swoich” i „innych”, umożliwiając identyfikację z konkretną grupą.

W tym kontekście interesujące są badania nad tkaninami wymienionymi w Edykcie Dioklecjana czy nad nagrobkami lokalnej ludności na obszarze rzymskiej Panonii, które wykazują, że jeszcze na początku IV wieku n.e. romanizacja nie objęła ubioru. Zasadnym zatem staje się pytanie o intensywność romanizacji na obszarach prowincji północnych i czy w ogóle mówić można o procesie romanizacji czy raczej zwrócić się należy ku innym teoriom – globalizacji, kreolizacji, teorii 200%. Pytanie staje się tym bardziej istotne, jeśli weźmie się pod uwagę fakt, że poprzez prowincje kultura rzymska przenikać miała na obszary pozalimesowe.

W moich badaniach skupiam się na organizacji przemysłu tkackiego w prowincjach naddunajskich Cesarstwa Rzymskiego, zwłaszcza nad możliwościami importowania tkanin, a także nad charakterystyką ubiorów. Celem moich badań jest zbadanie intensywności wpływów rzymskich na kultury lokalne śródowego Dunaju, na ile znalazły one odzwierciedlenie w zewnętrznych cechach „zromanizowanych”(?) kultur. Metody jakimi się posługuję to analiza źródeł ikonograficznych, dokumentów i literatury oraz epigrafiki.

Komfortowo i ciepło – tekstylne elementy w obuwiu zabytkowym

Aleksandra KULESZ

Instytut Archeologii UMK w Toruniu

olinakulesz@gmail.com

Wystąpienie prześledzi historię stosowania tekstyliów jako surowca do wytwarzania elementów uzupełniających obuwie.

W pierwszej części omówione zostaną znane archeologiczne i muzealne przykłady tekstyliów wyściełających z uwzględnieniem ich chronologii oraz funkcjonalności. Szczególna uwaga zostanie zwrócona na aspekt podnoszenia komfortu użytkownika, zwłaszcza w kontekście eliminowania nierówności powstałych w wyniku łączenia poszczególnych elementów okryć stóp. Drugi istotny aspekt to komfort termiczny właściciela obuwia. Rozważona zostanie przydatność tekstyliów jako izolatorów.

Druga część skupiona będzie na kwestiach technicznych. W miarę możliwości omówione zostaną rodzaje materiałów wykorzystanych do wykonania tekstylnych elementów obuwia, a także sposób ich wykonania. Postawione zostaną pytania odnoszące się do kosztów wytworzenia takich elementów, ich wytwórców oraz długości ich użytkowania.

Czytając tkaniny, czyli krótko o badaniach nad tekstyliami z Castillo de Huarmey, Peru

Aleksandra LASZCZKA

Instytut Archeologii UW

a.laszczka@student.uw.edu.pl

Castillo de Huarmey to stanowisko archeologiczne na północnym wybrzeżu Peru, znane z odkrycia pierwszego, niewyrabowanego mauzoleum preinkaskiej kultury Wari, wyposażonego w bogate dary grobowe, między innymi tekstylia. Mimo, iż większość z nich zachowana jest fragmentarycznie, analizy technologiczne wskazują na wyjątkowy charakter kolekcji bogatej w tkaniny wykonane w licznych i skomplikowanych technikach tkackich. Szczególnie istotne są tapiserie, będące jednymi z najcenniejszych i najbardziej prestiżowych tekstyliów w świecie andyjskim, cechujące się nie tylko wykorzystaniem przędzy o najwyższej jakości, ale też złożonymi motywami ikonograficznymi. Prezentacja w głównej mierze skupi się właśnie na tych tkaninach, których badania technologiczno-ikonograficzne prowadzone są w ramach grantu PRELUDIUM finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki.

Kręć się, kręć wrzeczono ... O różowych przęślikach z Truszek-Zalesia

Ewa ŁUKASZEWICZ

Instytut Archeologii UW

emarczak@uw.edu.pl

Truszki-Zalesie, woj. podlaskie, leżą w północnej części Mazowsza. W miejscowości tej znajduje się zespół osadniczy z okresu wczesnego średniowiecza: grodzisko z trzema osadami. Stanowiska te były obiektem długoletnich badań archeologicznych prowadzonych przez Instytut Archeologii UW. Do najważniejszych wyników tych prac należy zaliczyć: ustalenie chronologii absolutnej grodziska i funkcji całego zespołu osadniczego oraz pozyskanie źródeł, które nie tylko uzupełniają wczesnośredniowieczną historię polityczną i gospodarczą Mazowsza, ale w pewnym stopniu ją zmieniają. Nie mniejsze znaczenie ma też fakt, że dzięki niektórym znaleziskom można podjąć studia nad życiem codziennym mieszkańców omawianego ośrodka. Do tego typu źródeł należą m.in. kamienne przęśliki, w tym wykonane z różowego łupku owruckiego. Przęśliki, jako narzędzia włókiennicze, były i nadal są obiektem badań specjalistycznych, dzięki którym coraz lepiej poznajemy dawne techniki przędzenia nici, organizację pracy, jej efektywność itd. Biorąc pod uwagę surowiec, z którego wykonane są te powszechnie występujące na stanowiskach archeologicznych przedmioty, można je również uznać za ważne źródło wiedzy na temat istnienia (lub braku) wymiany handlowej. Z racji przypisywanego w wielu kulturach przędzenia ręcznego kobietom, przęślik może też być punktem wyjścia do badań struktury danej społeczności, w tym miejsca przeznaczonego w niej dla kobiet. Referat jest więc próbą spojrzenia na dawną społeczność obecnych Truszek-Zalesia „przez różowe przęśliki”.

Średniowieczne i nowożytne przybory do szycia z Wrocławia w świetle badań metaloznawczych

Beata MIAZGA

Instytut Archeologii, Uniwersytet Wrocławski

Beata.Miazga@archo.uni.wroc.pl

Badania zabytków archeologicznych dostarczają wiedzy o bardzo różnych aspektach życia naszych przodków, w tym są niezwykle cenne w odkrywaniu ich codziennego funkcjonowania, np. produkcji żywności, leków i barwników (Hartl et al. 2015), wytwarzania narzędzi (Tylecote 1981). Rozwój rzemiosła, jaki towarzyszył rozwojowi społeczeństw jest także możliwy do uchwycenia poprzez wyniki badań archeometrycznych (Colombini et al. 2005). Rezultaty takich badań pozwalają odpowiedzieć na wiele pytań stawianych przez archeologów, badających ślady przeszłości. Podstawowym jest pytanie „co to?” czyli identyfikacja materiałowa różnych artefaktów. W ślad za nim stawiana jest kwestia „po co to?”, rozwiązująca zagadnienia funkcjonalne przedmiotów zabytkowych i dalej szereg różnych pytań związanych z stopniem zaawansowania wytwórcy czy poziomem ekonomicznym całej społeczności. W obrębie badań zabytków tekstylnych takie dociekania można prowadzić nie tylko na samych reliktach tkanin, dzianin czy skór, ale także narzędziach wykorzystywanych do ich produkcji czy przetwarzania w gotowe wyroby, jak igły, szydła, napastrki, nożyce czy noże. Próba uchwycenia cech charakterystycznych, a być może ich braku, stanowić będzie przedmiot niniejszych rozważań metaloznawczych. Do realizacji tego celu posłużą zabytki archeologiczne o średniowiecznej i nowożytnej chronologii pozyskane z badań archeologicznych Starego Miasta we Wrocławiu.

Literatura:

- Colombini M.P., Giachi G., Modugno F., Ribechini E. 2005 Characterisation of organic residues in pottery vessels of the Roman age from Antinoe (Egypt). *Microchemical Journal* 79, s.83– 90
- Hartl A., Proaño Gaibor A. N., van Bommel M. R., Hofmann-de Keijzer R. 2015 Searching for blue: Experiments with woad fermentation vats and an explanation of the colours through dye analysis. *Journal of Archaeological Science: Reports* 2, s. 9–39
- Tylecote R.F. 1981 The medieval smith and his methods (w:) D.W. Crossley (red.), *Medieval Industry*. London, t. 40, s. 42-50.

Więć jedwabiem stała...? Jedwabne tekstylia z nowożytnych pochówków w byszewskim kościele

Sebastian NOWAK

Instytut Archeologii UMK w Toruniu

snowak@doktorant.umk.pl

Jedwab, tkanina luksusowa, utrzymuje swoją wysoką wartość do dnia dzisiejszego. Kojarzy się z prestiżem i goniwą za światowymi trendami mody. Okazała się również być tkaniną obecną w wielu aspektach ludzkiego życia... i śmierci. Jej występowanie w pochówkach elit ówczesnej Rzeczypospolitej nie budzi obecnie kontrowersji. Archeolodzy badający zwyczajnie pogrzebowe szlachty i zamożnego mieszczaństwa zauważyli wielokrotnie, że nowożytna śmietanka towarzyska znajdowała rozmaite sposoby na unikanie przepisów przeciwdziałających zbytkowi, a jedwab objęty niejakim embargiem, licznie występował w dostatnich pochówkach elit, wypierając często inne, mniej szlachetne odmiany tekstyliów. Zastanawiającym jest jednak fakt pojawiania się tego drogiego tworzywa w trumnach zawierających doczesne szczątki osób niższych stanem, w tym również dzieci. Z taką sytuacją zetknięto się w trakcie badań archeologicznych prowadzonych w krypcie południowej w kościele pw. Trójcy Świętej w Byszewie (gm. Koronowo, woj. kujawsko-pomorskie). Według źródeł, w byszewskim kościele pochowano bardzo niewielką liczbę przedstawicieli lokalnego patrycjatu, a zdecydowaną większość stanowili członkowie rodzin wywodzących się z zamożnego chłopstwa. Rozmaitość tekstyliów jedwabnych wykorzystanych w różnych formach wyposażenia grobowego skłania do refleksji.

Samo występowanie jednej z najdroższych tkanin na prowincjonalnym cmentarzysku stanowi tylko jeden z problemów badawczych. Pochówki zarówno dziecięce, jak i osób dorosłych bogato zdobiono żywymi roślinami, a wyściełanie trumien stanowiły znaczne ilości drewnianych wiórów. Takie nagromadzenie szczątków organicznych wydatnie utrudnia dokumentację, inwentaryzację, a także eksplorację tekstyliów, które często giną w przepychu ozdobnych form.

Kobiety i sztuka tkacka w imperium Wari: casus królewskiego grobowca z Castillo de Huarmey

Patrycja PRZĄDKA-GIERSZ

Wydział 'Artes Liberales' UW

p.przadka@uw.edu.pl

Najliczniejszą grupą dóbr towarzyszących arystokratkom pochowanym w królewskim grobowcu z Castillo de Huarmey był zbiór setek narzędzi i przyborów służących do produkcji tkanin. Wśród nich znajdowały się wrzeciona, igły, przęśliki, metalowe oraz obsydianowe nożyki, kłębki kolorowej wełny, bloki kredy, grzebienie tkackie oraz elementy rzeźbionych krosien. Większość tych przedmiotów zdeponowana była w ozdobnych koszykach. Przyrządy tkackie wykorzystywane były na różnych etapach produkcji, począwszy od przędzenia bardzo cienkich i wytrzymałych nici, poprzez ich farbowanie, aż do otrzymania produktu końcowego w postaci gotowej tkaniny. Bezprecedensowy kontekst znaleziska z Castillo de Huarmey potwierdza, że to właśnie kobiety posiadały specjalistyczną wiedzę na temat produkcji skomplikowanych tkanin, z których konfekcjonowały wyjątkowo ozdobne stroje przeznaczone dla najwyższych przedstawicieli arystokracji kultury Wari.

Działalność „włókiennicza” studentów i doktorantów ze Studenckiego Koła Archeologii Epok Brązu i Żelaza w Instytucie Archeologii UMK w Toruniu

Magdalena PRYMORSKA-SZTUCZKA, Sara URBANIAK

Instytut Archeologii UMK w Toruniu

m.prymorska@gmail.com

W ciągu kilkunastu lat wśród archeologów nastąpił wzrost zainteresowania tematyką włókienniczą. Nie inaczej jest w Instytucie Archeologii UMK w Toruniu. Pionierskimi badaniami nad tkaninami, pochodzącymi głównie z okresu późnego średniowiecza oraz nowożytności, zajęty się prof. Małgorzata Grupa oraz prof. Anna Drążkowska. W ciągu ostatnich czterech lat zespół powiększył się o kilkoro doktorantów, którzy w swoich badaniach również zahaczają o różne aspekty badań nad tekstyliami. Chronologicznie wpisują się także w okres nowożytny.

Problematyką włókienniczą znacznie wcześniejszych okresów (od późnej epoki brązu po epokę żelaza) zajmuje się w Zakładzie Archeologii Epok Brązu i Żelaza doktorantka Magdalena Przymorska- Sztuczka. Tematem jej rozprawy jest *Gospodarka włókiennicza późnej epoki brązu i wczesnej epoki elaza w Wielkopolsce, Kujawach i Ziemi Chełmińskiej*. Poza badaniami do doktoratu, skupiającymi się na organizacji produkcji oraz na narzędziach włókienniczych, zajmuje się także archeologią eksperymentalną. Razem ze studentami z Koła Archeologii Epok Brązu i Żelaza prowadzone są warsztaty z tkania na krośnie tabliczkowym i bardku, a także eksperymenty w zakresie wykorzystywania zabytkowych przęślików w procesie wytwarzania nici. Zainteresowania studentów obejmują także wytwarzanie przedmiotów przy pomocy ściegu igłowego, a także techniką sprangu. Kolejnym przygotowywanym projektem jest wykonanie dwukolorowej tkaniny, w oparciu o znaleziska tekstylne z cmentarzyska kultury wielbarskiej w Wilkowie, pow. Lębork. Ponadto członkowie Koła biorą udział w festynach i pokazach, na których prezentują dawne techniki tkackie, jak i w takich, na których pogłębiają swoją wiedzę pod okiem specjalistów (m.in. festyn archeologiczny w Biskupinie).

Tkaniny jedwabne na ziemiach polskich w średniowieczu

Anna RYBARCZYK

Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Łódź

annamaria.rybarczyk@wp.pl

Celem mojej pracy jest utworzenie katalogu średniowiecznych jedwabnych tkanin wykopaliskowych z ziem polskich, zadokumentowanie i analiza materiału zabytkowego oraz podsumowanie informacji zdobytych w drodze tego opracowania. Opracowywany przez mnie katalog zabytków liczy jak dotychczas kilkadziesiąt rekordów, jednak baza ta ulegnie jeszcze powiększeniu. Wyroby te reprezentują szerokie spektrum produkcji jedwabniczej. Oprócz najpopularniejszych tkanin w splocie płóciennym, w zebranych materiale wystąpiły też wyroby wykonane w najbardziej zaawansowanych technologicznie splotach, takich jak samitum i aksamit. Bardzo ciekawym znaleziskiem jest też tkanina wykonana z użyciem kombinacji splotów gazejskiego i atłasu. Zakres chronologiczny zebranych zabytków zamyka się między drugą połową IX wieku (znaleziska z Wolina) a XV – XVI wiekiem (Elbląg). Dzięki zebranych danym będzie możliwe wyciągnięcie wniosków na temat ilości, jakości, prawdopodobnego pochodzenia i sposobu użytkowania tych luksusowych tkanin w społeczeństwie średniowiecznym.

Warsztat tkacki w epoce brązu i początkach epoki żelaza w kulturze łużyckiej i pomorskiej

Joanna SŁOMSKA

Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Łódź

asia2499npm@gmail.com

Jako pracownik OBDT IAE PAN w Łodzi mam możliwość prowadzenia samodzielnych badań naukowych, w ramach planu badawczego. Korzystając z tej możliwości podjęłam się w roku 2015 realizacji pięcioletniego projektu, którego celem jest rozpoznanie poziomu wytwórczości włókienniczej okresu epoki brązu i początków epoki żelaza na przykładzie kultury łużyckiej i pomorskiej. Niniejsze zadanie zwieńczone zostanie opracowaniem, które stanie się podstawą mojej rozprawy doktorskiej.

Badania swoje oparłam o materiał archeologiczny w postaci oryginalnych znalezisk tekstyliów, ich odcisków oraz pozostałości konstrukcyjnych krosien, w szczególności ciężarków tkackich. Podczas dwóch pierwszych lata realizacji zadania skupiłam się na zgromadzeniu materiału źródłowego, zarówno tego publikowanego, jak i nie. Ze względu duże braki w literaturze źródłowej, która pozbawiona jest dokładnych pomiarów i analiz, niezbędne było samodzielne zebranie danych. Tym samym w ciągu 2 lat odwiedziłam większość ośrodków muzealnych w Polsce, uniwersyteckich instytutów archeologicznych oraz prywatnych firm archeologicznych, w których zbiorach znajdowały się poszukiwane przeze mnie artefakty.

W efekcie podjętych działań powstały dwa katalogi zabytków datowanych na epokę brązu i wczesną epokę żelaza: katalog wyrobów włókienniczych oraz katalog ciężarków tkackich.

W katalogach tych znalazło się ogółem 149 stanowisk oraz 1080 zabytków. Na ich podstawie powstanie pierwsza klasyfikacja ciężarków tkackich z omawianego okresu dla terytorium Polski. Dokonana zostanie także dokładna analiza porównawcza na podstawie której planuję uchwycić przemiany technologiczne zachodzące w pradziejowym warsztacie tkackich w okresie poprzedzającym jego największy rozwój, jaki przypada na okres rzymski. W epoce brązu i początkach epoki żelaza podjęte zostały bowiem pierwsze próby rozbudowy prymitywnego krosna. Podobieństwa i różnice technologiczne poszczególnych grup zabytków pozwolą także na rozpoznanie poziomu rękodzieła oraz na prześledzenie rozwoju całej wytwórczości tekstylnej, jak również jej wpływu na całą społeczność i gospodarkę.

Nowy projekt badawczy: *Tekstylia i pieczęcie. Relacje pomiędzy produkcją włókienniczą a pieczęciami i praktykami stemplowania w Grecji epoki brązu*

Agata Ulanowska

Instytut Archeologii UW

a.ulanowska@uw.edu.pl

Nagrodzony w konkursie SONATA 13 (UMO-2017/26/D/HS3/00145) projekt badawczy '*Tekstylia i pieczęcie*' ma na celu rozpoznanie złożonych relacji pomiędzy tekstyliami i produkcją włókienniczą, a pieczęciami i zastosowaniem stempli w Grecji epoki brązu (od wczesnej do późnej epoki brązu, c. 2650-1200 p.n.e.). Relacje te, jak dotąd nieprzebadane w sposób systematyczny i kompleksowy, obejmują: 1) praktykę stemplowania narzędzi włókienniczych, 2) bezpośrednio stemplowanie wyrobów włókienniczych (jako dóbr lub opakowań) i wykorzystanie tekstyliów w stemplowaniu pośrednim (np. sznurki, którymi owijano złożone, a następnie stemplowane skrawki pergaminu, lub na których zawieszano gliniane odciski pieczęci) oraz 3) odniesienia do produkcji włókienniczej w ikonografii gliptyki.

Celem badań będzie wyjaśnienie funkcji pieczęci i ich odcisków w organizacji i administracji produkcji włókienniczej oraz społeczno-ekonomicznej roli osób, które posługiwały się pieczęciami (status, płeć, wykonywana praca), zidentyfikowanie rodzajów wyrobów włókienniczych i innych wyrobów z materiałów organicznych, których ślady zachowały się w formie odcisków na rewersach glinianych pieczęci, oraz rozpoznanie, zdefiniowanie i skodyfikowanie motywów ikonograficznych, które odnoszą się do produkcji włókienniczej. Wyniki badań uzupełnią wiedzę o wyrobach włókienniczych w Grecji epoki brązu o nowe, dotąd nieuwzględnione w korpusie tekstyliów archeologicznych dane z odcisków. Poszerzą wiedzę o systemach administrowania produkcją włókienniczą, wysuwając na pierwszy plan rolę sfragistyki, jako systemu administracyjnego poprzedzającego pismo, a następnie częściowo uzupełniającego zapisy. Poddadzą ewaluacji ikonografię pieczęci, wskazując na ekonomiczne i symboliczne znaczenie produkcji włókienniczej w Grecji epoki brązu. Wreszcie, uzupełnią wiedzę o spektrum kontaktów pomiędzy rzemiosłami i pomiędzy kulturami, które, między innymi, manifestują się adaptacją konwencji graficznych z gliptyki mezopotamskiej w gliptyce egejskiej.

Rewolucja w wytwórczości tekstylnej, plecionkarskiej i powroźnictwie w życiu codziennym społeczności rolniczych ziem polskich w dobie neolitu

Barbara WIELGUS

Instytut Archeologii UAM w Poznaniu

wielgus.barbara01@gmail.com

W badaniach nad społecznościami rolniczymi w neolicie ziem polskich analizy wytwórczości tekstyliów, sznurów i sprangu stanowią dziedzinę, która dopiero niedawno zaczęła się rozwijać. Wielu archeologów podejmujących to zagadnienie skupia się jednak tylko na wąskich, wybranych aspektach, które w wielu przypadkach opierają się na informacjach dostępnych w publikacjach sprzed lat.

W swojej rozprawie doktorskiej postanowiłam na nowo scharakteryzować wytwórczość tekstylną, plecionkarską i powroźniczą. Celem mojej pracy jest dotarcie do jak największej liczby materiałów neolitycznych z całego obszaru ziem polskich (także tych, które dotąd nie zostały zaprezentowane w literaturze naukowej). Zostaną one przeanalizowane pod kątem procesu wytwórczego, a zatem od momentu pozyskania surowca i jego obróbki poprzez produkcję wytworów tekstylnych, sznurów i plecionek aż po wykorzystanie gotowych wyrobów. Ponadto w przypadku znalezisk ruchomych wykorzystane zostaną wyniki wykonanych przeze mnie badań eksperymentalnych oraz analizy traseologiczne i fizykochemiczne. Interpretacja obejmie także dotychczasową wiedzę o neolicie ziem polskich z zakresu archeobotaniki, archeozoologii i palinologii.

Tak szerokie rozważania pozwolą dokonać charakterystyki przemian w obrębie całej epoki oraz określić zróżnicowanie w ramach różnych ugrupowań. Prezentowane zagadnienia stanowią obecnie najważniejsze założenia mojej dysertacji i będą rozwijane w ciągu najbliższych 3 lat.

Bioarcheologia tkactwa na przykładzie Castillo de Huarmey, Peru

Wiesław WIĘCKOWSKI

Instytut Archeologii UW

w.c.wieckowski@uw.edu.pl

Analiza szczątków ludzkich w postaci dobrze zachowanych szkieletów dostarcza wielu interesujących informacji na temat życia ludzi w przeszłości. Obserwacja tzw. activity marks, czyli zmian w geometrii kości i stopnia wyrażenia przyczepów mięśniowych powstających wskutek rutynowych i powtarzalnych czynności może znaleźć zastosowanie w rekonstrukcji trybu życia, wykonywanych prac, a czasem nawet zawodu zmarłego. Oczywiście same zmiany widoczne na szkielecie nie dają wystarczających podstaw dla precyzyjnego odtworzenia rodzaju wykonywanego zajęcia, w tym tkactwa czy przędzenia. Jednakże w połączeniu z kontekstem archeologicznym, zwłaszcza z obecnością zabytków związanych z procesem produkcji tkanin, mogą stać się przesłanką wspierającą interpretację. Przykładem może być znalezisko z Castillo de Huarmey, gdzie szkielety kobiet ze zmianami w formie activity marks odkryto w kontekście wskazującym na ich bezpośredni związek z produkcją tkanin.

W skrócie o projekcie *Nubian textiles: craft, trade, costume and identity of the medieval kingdom of Makuria*

Magdalena M. WOŹNIAK

Instytut Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych PAN, Warszawa

mwozniak@iksio.pan.pl

Na malowidłach zdobiących ściany nubijskich kościołów, królowie i dygnitarze, zarówno świeccy, jak i kościelni, są przedstawieni ubrani w bogato zdobione szaty. Podobnie jak w wielu innych kulturach, w średniowiecznym królestwie Makurii (dzisiejszy Sudan) portret był przywilejem elity, a zatem zwykli ludzie nigdy nie byli przedstawiani w takim kontekście. Z drugiej strony, dowody archeologiczne wskazują odwrotną proporcję materiału: w wykopaliskach znaleziono tylko kilka fragmentów bogato zdobionych tkanin jedwabnych, a fragmenty "zwykłych" ubrań, z bawełny, lnu i wełny, liczą się tysiącami. Narzędzia związane z tkactwem świadczą jednocześnie o istniejącej lokalnej produkcji tekstylnej w średniowiecznym społeczeństwie nubijskim.

Najliczniejszy materiał dostarczyło stanowisko Qasr Ibrim, które leży na pograniczu Sudanu i Egiptu. Niestety, tkaniny i narzędzia tekstylne zostały opracowane osobno. Ponadto, tkaniny lepszych warsztatów zostały przypisane produkcji egipskiej a tylko grube i luźne płótna rzekomo miały świadczyć o umiejętnościach Nubijskich tkaczy.

Opracowany do tej pory materiał (tkaniny i narzędzia publikowane i nieopublikowane) pozwolił określić główne cechy produkcji włókienniczej, która odbywała się głównie dla potrzeb domowych. Identyfikacja specjalistycznych warsztatów (wielkość, jakość produkowanych tkanin) ma duże znaczenie dla badania nubijskich umiejętności technicznych w produkcji tekstyliów, a także dla obiektywnego oszacowania ilości importowanych tkanin. Po raz pierwszy zostały też przebadane próbki pod kątem identyfikacji barwników. Bliższa analiza różnych tradycji ubioru powinna również doprowadzić do lepszego zrozumienia nubijskiego postrzegania odzieży jako wyrazu tożsamości i / lub markera społecznego.

Projekt finansowany w ramach konkursu „POLONEZ 1”, Narodowe Centrum Nauki, umowa 2015/19/P/HS3/02100.

Narzędzia włókiennicze z Sycylii epoki brązu – wstępne wyniki badań z pierwszego roku realizacji projektu

Katarzyna ŻEBROWSKA

Instytut Archeologii UW

kzebwh@gmail.com

Narzędzia wykorzystywane w produkcji tkanin, takie jak gliniane ciężarki tkackie, przęśliki, czy szpulki, stanowią obecnie jedyne źródło informacji na temat technologii produkcji włókienniczej na Sycylii w epoce brązu (ok. 2200-850 r. p.n.e.). Pomimo, że występują one powszechnie wśród materiału archeologicznego, to nigdy nie stały się przedmiotem szczegółowych analiz. Projekt badawczy pt. „Sycylijskie narzędzia włókiennicze z epoki brązu: opracowanie zabytków i studia porównawcze nad ich funkcjonalnością” został opracowany w celu wypełnienia tej luki informacyjnej. Jednym z jego głównych założeń jest przebadanie prehistorycznych narzędzi tkackich pochodzących z szeregu stanowisk położonych w obrębie wyspy, a także mniejszych wysp sąsiadujących, i prześledzenie rozwoju technologii produkcji włókienniczej w czasie. Poza konstrukcją ram typologicznych i analizą parametrów funkcjonalnych narzędzi, projekt podejmuje zagadnienia specjalizacji i standaryzacji rzemiosła, organizacji przestrzennej produkcji włókienniczej i podziału pracy, a także ewentualnych wpływów zewnętrznych na lokalną technologię i narzędzia włókiennicze. Badania te łączą dwa podejścia: metodykę badań archeologicznych, która skupia się m.in. na identyfikacji kontekstu znalezisk, i metodykę archeologii włókiennictwa, która koncentruje się na znaleziskach narzędzi włókienniczych i podejściu eksperymentalnym, które ma za zadanie ocenę funkcjonalnych, technologicznych i socjologicznych aspektów tych zabytków.

Celem wystąpienia będzie krótkie zaprezentowanie głównych założeń projektu oraz przedstawienie wstępnych wyników z pierwszego roku realizacji badań.

Nowy projekt badawczy: *Tkaniny w ikonografii Palmyry*

Marta ŻUCHOWSKA

Instytut Archeologii UW

marta.zuchowska@uw.edu.pl

Palmyra jest jednym z nielicznych stanowisk archeologicznych z okresu rzymskiego na których zachowały się liczne szczątki organiczne, w tym duża grupa tekstyliów, datowana na okres od 1 do 3 wieku n.e. Wśród zbadanych szczątków zadokumentowano fragmenty ponad 500 różnych wyrobów tkackich, wykonanych zarówno lokalnie, jak importowanych. Tak bogaty zespół nie został jak dotychczas znaleziony na żadnym stanowisku regionu śródziemnomorskiego z tego okresu. Jednocześnie, zbiór przedstawień ikonograficznych z Palmyry, obejmujący zarówno przedstawienia rzeźbiarskie, jak malarskie, pochodzący przede wszystkim z kontekstów grobowych, pozwala na dokonanie wieloaspektowej analizy strojów i tkanin. Podobna analiza nie jest możliwa na niemal żadnym z pozostałych stanowisk z których pochodzą liczne przykłady zachowanych tekstyliów, jak np. Berenike na wybrzeżu Morza Czerwonego, ze względu na brak zachowanych przedstawień ikonograficznych. W tym kontekście zestawienie ikonografii palmyreńskiej z zachowanymi przykładami tkanin z tego stanowiska stanowi unikalną możliwość analizy licznych problemów badawczych związanych ze sztuką, ekonomią i społeczeństwem tego miasta.

Realizowany w ramach programu OPUS (2016/21/B/HS3/00934) projekt badawczy „Tkaniny w ikonografii Palmyry”, finansowany przez Narodowe Centrum Nauki, ma na celu zestawienie danych pochodzących z analizy tkanin archeologicznych znalezionych w Palmyrze z informacjami płynącymi z różnych kategorii przedstawień ikonograficznych. Kompleksowa analiza tkanin i ich przedstawień ikonograficznych w sztuce Palmyry pozwoli na przyjrzenie się rozwojowi produkcji tkackiej i znaczeniu miasta jako ośrodka wytwórczości tekstyliów, a także stanowić będzie podwaliny pod dalsze studia prowadzone zarówno w kierunku badań nad wytwórczością, ekonomią i wymianą handlową w regionie wschodniej części basenu Morza Śródziemnego, jak też nad estetyką i modą w Palmyrze.

Maty i odciski tkanin - kultury kurhanowe w rejonie środkowego Dniestru

Andrzej SIKORSKI¹, Danuta ŻURKIEWICZ¹, Angelina ROSIAK², Joanna KAŁUŻNA-CZAPLIŃSKA²

¹ Instytut Archeologii UAM w Poznaniu

² Politechnika Łódzka

danuta.zurkiewicz@gmail.com

Okolo roku 3000 p.n.e. na dzisiejszym pograniczu ukraińsko-mołdawskim w odległości około 1 km od Dniestru, pod nasypem kurhanu, pochowano mężczyznę w wieku 35-50 lat. Grób ten znacząco wyróżniał się swoją konstrukcją: jamę o zarysie prostokątnym przykryto czterema fragmentami dobrze dopasowanych płyt wapiennych, tworzących przykrywą o wymiarach około 2,80 x 2 m, dodatkowo zabezpieczoną od dołu i góry matą – jej pozostałości w formie odcisków oraz warstwy organicznej były bardzo dobrze czytelne. Wnętrze grobu posiadało dodatkowe drewniane zadaszanie, wsparte na 8 słupkach o średnicy 5-6 cm, zagłębionych poniżej poziomu pochówku. Całość tej konstrukcji wykonana była z drewna jesionowego.

Jedynym elementem stanowiącym wyposażenie zmarłego była grudka ochry zlokalizowana po lewej stronie jego głowy. Czerwonym barwnikiem pokryto również spód płyt kamiennych. Zwłoki w stroju i/lub zawinięte w całun? złożono na prostokątnej macie.

Pozostałości wyrobów tekstylnych (tu: grubej tkanin[y], wykonanej w splocie płóciennym 1/1, gatunku IV, mat lub plecionek zadokumentowano w postaci próbek geologicznych, pobranych *in situ*; ze stropu i dna obiektu. W oparciu o analizy mikroskopowe odcisków pozostawionych na tych wycinkach oznaczono poszczególne typy wyrobów. W celu ustalenia surowców, z których wyroby te mgły być wykonane przeprowadzono analizę chromatograficzną kwasów tłuszczowych, oznaczono związki charakterystyczne dla profilu lipidowego, które najczęściej występowały w badanych próbkach mat oraz zbadano frakcję lipidową z wykorzystaniem spektroskopii w podczerwieni.